

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v056.2025.2>

«НЕРАЦІОНАЛЬНІ» ПРАВОЧИННИ З ПОЗИЦІЇ ІНТЕРЕСУ

Стан сучасних досліджень. Проблема раціональності рішень та вчинків особи знайшла відображення у працях цілого ряду видатних вчених переважно у галузях економічних та соціальних наук, зокрема А. Сміта, Дж. Мілля, А. Маршалла,

З очікуваннями і намірами ініціатора цивільного правочину тісно пов'язаний його інтерес.

Усталений у юридичній лексиці вислів «права і інтереси особи» обмежує дослідження інтересу його порівнянням із суб'єктивним правом [6, с. 58]. В такій перспективі інтерес подекуди вважається доправовою категорією [7, с. 60–61]. Інтерес інколи мислиться як передумова суб'єктивного права, в яке він втілюється в процесі своєї реалізації, стає елементом такого права [8, с. 41; 9, с. 81–82]. За епістемологічною логікою запропонованого підходу, суб'єктивне право мало б вважатися кінцевою формою правової еволюції відповідного інтересу. При дослідженні інтересу як правового явища він часто розглядається через призму того, що є спільним для інтересу і суб'єктивного права – як законне домагання певного, наперед визначеного блага, як дозвіл [9, с. 118].

Проте, на нашу думку, інтерес як явище права не слід зводити лише до дозволеного законом домагання. В Цивільному кодексі України «інтерес» або «інтереси» особи, вживаються, серед іншого, у сенсі міри розумної корисності, або раціональності результату, очікуваного від юридично значущої дії, значення такого результату для загального добробуту особи: наприклад, коли мова йде про укладення опікуном правочину в інтересах підопічного (ст. 67), укладення помічником дрібних побутових правочинів в інтересах особи, якій помічник допомагає (ст. 78), відповідність правочинів, що батьки або усиновлювачі укладають за своїх малолітніх або неповнолітніх дітей, інтересам останніх (ст. 203). Використані у згаданих вище нормах лексичні конструкції виключають будь-які асоціації згаданого інтересу із дозволеним домаганням. Мова тут не йде про задоволення потреби особи у конкретному благо матеріального світу – що вважається метою здійснення суб'єктивного права [10, с. 18–19] і, відтак, мало б бути єдиною метою інтересу в його умовному модусі квазіправа – а про вплив описаних правочинів на загальне і неподільне благо власника інтересу, вище за окремі його потреби. Інтерес особи тут виступає своєрідною основою для судження про відповідність волевиявлення представника, який укладає правочин, очікуваному від гіпотетичної *розумної* людини волевиявленню у аналогічній ситуації. Такий висновок, на нашу думку, підтверджується наведеними у Цивільному кодексі України обмеженнями права опікуна на укладання правочинів від імені підопічного – правочини щодо відмови від майнових прав підопічного, розпорядження певними об'єктами нерухомості (головним чином, житлової) останнього, видача від імені підопічного письмових зобов'язань,

внески майна підопічного до статутного фонду серед іншого, вимагають дозволу органу опіки та піклування (ч. 1 статті 71), а дарувати майно підопічного або зобов'язуватися від імені останнього порукою опікуну взагалі заборонено (ч. 2 статті 68). Ці обмеження мають на меті уникнути укладання опікуном правочинів, які, цілком вірогідно, не принесуть підопічному користь, а лише збитки. Зазначене підтверджує, на нашу думку, тезу про розуміння інтересу особи у правочині як очікуваної нею корисності від такого правочину. Звичайно, таке бачення інтересу має стосуватися будь-якого учасника цивільних відносин, бо очевидною метою наведених вище обмежень є намагання не допустити укладання від імені малолітньої або недієздатної особи такого правочину, який дорослий і дієздатний учасник правовідносин не уклав би.

Проте особа укладає і «нераціональні» правочини, які містять несправедливі для неї умови. Зрозуміло, що людина не може гарантовано передбачити наслідки вчиненого правочину, а тому одна лише некорисність фактичного результату правочину не є критерієм раціональності її очікувань в момент його укладання. Проте, є правочини, які видаються некорисними для особи вже в момент укладання, виходячи із їх розумно очікуваних несприятливих для інтересів особи економічних наслідків.

Можемо припустити, що юридична дійсність чи не кожного «нераціонального» правочину, якщо він був би укладений опікуном в інтересах підопічного у наведених вище випадках, викликала б певні сумніви, або ж більше, явною була б недійсність правочину через пряме порушення норми закону (у випадку відмови опікуна від майнового права підопічного, наприклад). Проте, той самий «нераціональний» правочин, але який укладається опікуном щодо свого власного майна, а не майна підопічного, юридично сумнівим вже не видається, за умови відсутності інших підстав його недійсності. Чи не означає це, що дійсний та законний правочин може заздалегідь не відповідати *інтересу* «розумної людини»; або, іншими словами, що принцип свободи договору (ст. 627 Цивільного кодексу України) легітимізує навіть несправедливі договори? Для відповіді на це питання слід спершу з'ясувати практичну здатність людини сучасного світу до повної раціональності своїх вчинків.

Герберт Саймон, Нобелівський лауреат з економіки 1978 року, писав: «Як тільки межі того, що ми вважаємо раціональністю, розширюються для

врахування неясності цілей (особи. – А. 3.) і переваг між ними, розюча відмінність між об'єктивним середовищем, в якому «насправді» існує економічний актор, та суб'єктивним середовищем, яке він сприймає та на яке реагує, впадає в око... Ми більше не можемо передбачити його вчинки – навіть вчинки раціональні – виходячи із характеристик об'єктивного середовища; нам треба хоч щось знати про те, як він його сприймає та усвідомлює» [11, с. 256]. Класична теорія глобальної раціональності базувалася на запропонованій Адамом Смітом моделі «економічної людини» (*Homo oeconomicus*). Економічна людина добре знає свої потреби і наявні можливості їх задоволення, мислить незалежно і розумно, швидко приймає вірні рішення і збільшує свою економічну вигоду [12, с. 131]. Об'єктивне середовище буття і суб'єктивне середовище сприйняття «економічної людини» – суть одне і те саме. Проте, в сучасному світі, із його швидкоплинністю подій та різноманіттям схожих – але різних – цілей, таке неможливо. Реальна людина приймає економічні рішення в умовах невизначеності умов та альтернатив, нестачі часу, через що задовольняється лише добрим, прийнятним, але не найкращим, не самим оптимальним рішенням; саме це складає суть концепції «обмеженої раціональності», запропонованої Г. Саймоном [13, с. 15–20]. В таких умовах зростає значення інституційних структур, в межах яких особа робить свій вибір [14, с. 154]. Тобто, якщо людина соціально слабка, сильним має бути *інститут*, який забезпечує захист інтересів людини в процесі соціальної взаємодії. Хоча наведені висновки стосуються економічної науки, в рівній мірі вони можуть бути застосовані для аналізу правової поведінки – на тій підставі, що суб'єктивне право (і інтерес) особи є засобом досягнення її переважно економічних цілей.

Праву як соціальному інституту немає сенсу захищати інтереси особи від власної нераціональності, якщо це – «економічна людина»; така особа за визначенням не робить помилок, її рішення математично бездоганні. З будь-якого математичного іспиту економічна людина завжди отримує найвищий можливий бал [15, с. 106]. Проте особа, яка діє за методом «обмеженої раціональності», помилки допускає, наслідки її вчинків можуть шкодити її інтересам. Відтак, якщо право передбачає шляхи захисту дієздатної людини від несправедливих умов правочину, який така особа уклала *вільно* (правочин не містить формальних та загальновизнаних вад волі: помилки, тяжкого збігу обставин, примусу

тощо), це означатиме, на нашу думку, що саме по лінії такого захисту проходить межа свободи договору – де завершується свобода особи заподіяти своїм інтересам шкоду через власну нерозумність та вступає в силу раціональність гіпотетичної «розумної людини». І слід зазначити, що як українське право, так і правові системи інших країн містять такий інструментарій.

Першим на думку спадає правовий захист споживачів. Ознакою несправедливості умов споживчого договору за українським правом є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача, що надає споживачу право вимагати їх зміни або визнання недійсними (18 Закону України «Про захист прав споживачів»). Від несправедливих умов договору споживача захищає майже будь-яка сучасна правова система: як приклад можна навести Директиву Ради 1993 року ЄЕС 93/13/ЄЕС або Акт про права споживачів (CRA – Consumer Rights Act) 2015 року, який діє у Великій Британії. Це розумно: споживач є слабкою ланкою у відносинах споживчого договору, яка вимагає захисту [16, с. 79]. Аналогічним до захисту споживача чином, український закон встановлює, що може бути змінений або розірваний договір приєднання, який містить умови, явно обтяжливі для сторони що приєдналася (ч. 2 статті 634 Цивільного кодексу України). Це також розумно, бо за своєю природою відносини приєднання не забезпечують повної рівності учасників (один диктує правила, інший їх лише приймає), і тому закон має виступити на стороні більш слабого учасника, цим урівнюючи їх правові можливості.

Українська судова практика останнього часу знає приклади прямого застосування принципів добросовісності і справедливості у напрямку обережного загального обмеження принципу свободи договору. Зокрема, Велика палата Верховного Суду зазначає: «Якщо відповідальність боржника перед кредитором за неналежне виконання обов'язку ... не обмежена жодними межами, а залежить виключно від встановлених договором процентів (штрафу, пені, річних відсотків), то за певних обставин обсяг відповідальності може бути нерозумним з огляду на його непропорційність наслідкам правопорушення. Він може бути несправедливим щодо боржника... У таких випадках невизнання за судом права на зменшення розміру відповідальності може призводити до явно нерозумних і несправедливих наслідків. Тобто має бути дотриманий розумний баланс між інтересами боржника та кредитора» (п. 8.33 Постанови від 18 березня 2020 року

у справі № 902/417/18) [17]. Сталість правової позиції Великої Палати у зазначеному питанні підтверджується висновками, викладеними у постановках від 18.04.2023 у справі № 199/3152/20 та від 03.10.2023 у справі № 686/7081/21 [18; 19].

Наведені висновки Великої Палати відображають підходи провідних іноземних системах права для визначення краю, за яким дозволена свобода договору стає незаконною несправедливістю. Коріння таких підходів міститься у концепції *laesio enormis* («ненормальної шкоди») пізнього римського права. Ця концепція ґрунтувалась на презумпції, що особа має право отримати справедливую ціну за передане нею по оплатному договору, а відтак істотне відхилення фактичної ціни від справедливої вважалось «ненормальною шкодою», і давало особі право звернутися за судовим захистом. Цікаво, що в Дігестах Юстиніана (6 століття н.е.) цього права за особою у випадку продажу або найму ще не визнавалось [20, с. 323]. Воно з'явилося пізніше, як реакція на масову скупку за безцінь магнатами (*potentiores*) земель у мілких землевласників, які не витримували тягара податків та економічної невизначеності часів занепаду імперії [21, с. 109]. Національні системи цивільного права, засновані на Кодексі Наполеона, використовують аналогічну *laesio enormis* концепцію «несправедливого збитку» (фр. – *lésion*), якою є відсутність балансу між правами та обов'язками сторін в момент укладання оплатного договору; відтак порушення такого балансу через дію певних обставин після укладення договору «несправедливим збитком» вважатися вже не буде [21, с. 107–108]. Проте не у кожному випадку «несправедливого збитку» постраждала особа може вимагати розірвання несправедливого договору – наслідуючи римське право, цивільні закони Франція, Бельгії, штату Луїзіана в США, Австрії допускають розірвання на такий підставі лише такого правочину із продажу об'єкту нерухомості, коли продавець одержує від продажу істотно менше від справжньої ціни (менше п'яти дванадцятих за ст. 1674 Цивільного кодексу Франції та аналогічного кодексу Бельгії, або менше половини за §934 Цивільного кодексу Австрії). Натомість, німецький цивільний кодекс (BGB) пропонує особі ширший захист від економічно нерівноцінного правочину, вважаючи останній формою лихварства (нім. – *Wucher*). §138 BGB визнає нікчемним через невідповідність «добрим звичаям» (*die guten Sitten*) будь-який оплатний правочин, якщо одна із його сторін, скориставшись, серед іншого, недосвід-

ченістю (*Unerfahrenheit*) або значною слабкістю волі (*erheblichen Willensschwäche*) іншої сторони, отримує право вимагати від останньої виконання майнового обов'язку за явно невідповідну такому обов'язку ціну [22]. Положення аналогічного змісту містяться у цивільному законодавстві Швейцарії (ст. 21 Кодексу зобов'язального права) [23]. За відсутності приписів об'єктивного права, правова теорія і судова практика в Бельгії останнім часом стали додатково використовувати схожу концепцію «спеціального несправедливого збитку» (фр. – *lésion qualifiée*) для обґрунтування можливості розірвання будь-кого несправедливого оплатного договору, якщо одночасно наявні дві умови: економічна непропорційність обов'язків сторін і стан ситуативної слабкості (*l'état d'infériorité*) сторони, якій завдається збиток [24, с. 1]. Аналогія із §138 BGB впадає в око. Велику схожість із наведеними вище положеннями §138 BGB можна також побачити у § 364 Другого перегляду Права договорів (Restatement (Second) of the Law of Contracts) – кодифікації принципів американського загального права (*common law*) щодо договорів, підготовленої недержавним Інститутом права. Зазначений параграф містить правило про відмову у судовому захисті вимоги за договором, у якому зустрічні обов'язки сторін явно неспівмірні (*the exchange is grossly inadequate*) або який містить інші нечесні умови [25]. Неадекватність договірної ціни може бути підставою звільнення особи від виконання деяких договорів і за англійським правом справедливості (*equity*) [26].

Наведені вище розлогі приклади дозволяють виокремити спільний елемент множини передбачених різними правовими системами випадків, коли особа може фактично «відкликати» свою згоду на нераціональний, несправедливий правочин (окрім, власне, самої невідповідності, непропорційності, неспівмірності прав та обов'язків) – її помітна «слабкість» в момент укладення такого правочину. Це може бути слабкість природна, як у випадку недієздатної особи, слабкість організаційна, як це буде у відносинах споживача із постачальником споживчих товарів або послуг, а також – у договорах приєднання, або слабкість ситуативна, поведінкова, через недосвідченість чи не інформованість, яка проявляється в укладенні правочину на відверто невідних умовах, коли для цього у особи немає інших розумних міркувань – моральних, етичних тощо. Останній випадок, на наш погляд, є проявом обмеженої раціональності реальної людини, яка не знає, що

вибрати, губиться перед зовнішніми авторитетами, і вибирає собі на шкоду. Слабкість транслюється в значну нерівність особи іншому учаснику правовідносин, що відкриває шлях для можливого зловживання, на шкоду *інтересам* слабого учасника. Зловживання слабкістю, відповідно, легітиміє втручання права на боці слабого учасника, із метою недопущення шкоди саме інтересам останнього. Відтак, слабкість сторони є підставою правового втручання у свободу договору, тоді як несправедливість умов правочину, непропорційність прав і обов'язків, неадекватність ціни визначає межі такого втручання: несправедливі умови мають бути змінені на такі, які погодила б «розумна людина» або скасовані, якщо зміна умов не є можливою або допустимою. При цьому слід підкреслити, що імперативність втручання права на захист інтересу «слабкої» сторони правовідношення має знаходитися у прямій відповідності із ступенем такої слабкості: якщо для недієздатної особи таке втручання передбачає заходи аж до заборони опікууну вчиняти певні правочини (навіть, якщо вони можуть бути раціонально обґрунтовані), то для особи ж, чия «слабкість» є ситуативною, право надає можливість ще раз обдумати наслідки власних нераціональних дій – у переважній більшості наведених вище прикладів лише «слабка» особа може ініціювати скасування або зміну несправедливих умов правочину. Цим, на нашу думку, забезпечується розумний баланс між свободою договору та захистом інтересів його сторін. Те, що видається «слабкістю» особи, також може бути її усвідомленим та розумним вибором, вибором, у якому особа бачить певну користь – її інтересом.

Висновки. Запропоноване розуміння інтересу особи як очікуваної корисності її юридичних вчинків ставить питання оцінки з позиції інтересу її правочинів, які, на погляд пересічної

людини, особі некорисні, містять несправедливі умови – «нераціональних» правочинів. Раціональність права ґрунтується на припущенні, що кожен учасник правовідносин діє як гіпотетична «розумна людина», із повною раціональністю. У такий парадигмі дійсне волевиявлення дієздатної особи є достатнім для дійсності укладеного нею «нераціонального» правочину, бо про свій інтерес повністю раціональна людина здатна подбати сама – на відміну від особи недієздатної, дії в інтересах якої захищаються правом саме з позиції раціональності «розумної людини». Проте людина реального світу нездатна досягти повної раціональності, її раціональність обмежена власними – часто неповними або неточними – уявленнями про свої переконання, цілі та можливості. Реальна людина інколи демонструє істотну слабкість у соціальній комунікації і укладає нераціональні правочини, які не відповідають її інтересу. Втручання права у свободу договору такої особи, виходячи із принципу справедливості і розумності є, відтак, цілком виправданим мірою такої «слабкості» і має на меті відновити рівність сторін у правовідношенні. Метою і межами втручання права є відновлення порушеного інтересу «слабкої» особи. Саме остання вирішує, чи необхідне їй таке втручання, бо зовні «нераціональний» правочин може ґрунтуватися на розумних і раціональних міркуваннях особи. Питання випадків, меж та критеріїв втручання вимагає подальшого дослідження.

В контексті сказаного, позиція Великої палати Верховного Суду щодо дотримання пропорційності і справедливості договірної відповідальності вважається нам виправданим та давно очікуваним кроком у українському правозастосуванні. Право – це територія свободи, проте свобода буде лише добрим побажанням без інститутів, які забезпечать справедливий і чесний баланс прав та обов'язків, а тому – інтересів, кожного.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баумейстер А.О. Філософія права : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 311 с.
2. Платон. *Діалоги* : Пер. з давньогрецької / Передмова В.В. Шкоди, Г.М. Куц; Примітки Й. Кобова; Ілюстрації І.І. Яхіна; Худож.-оформлювач Б.П. Бублик. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.
3. Балабанова Д. О. Раціональний та почуттєво-емоційний аспекти правосвідомості та поведінки суб'єктів права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 88–96.
4. Разметасва Ю.С. Раціональне та емоційне у правовому регулюванні. *Філософія права і загальна теорія права*. 1–2/2015. С. 157–168.
5. Sancti Thomae di Acquino. *Summa Theologiae. II^a-IIae q.* 61 a. 2. URL: <https://www.corpusthomisticum.org/sth3061.html> (дата звернення 05.01.2025).
6. Гужва А. М. Інтерес у договірних зобов'язаннях за римським правом і сучасним цивільним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2011. 197 с.
7. Чубоха Н. До питання інтересів у цивільному праві. *Історико-правовий часопис*. 2020. № 1 (15). С. 58–63.
8. Майданик Р. А. Проблеми довірчих відносин в цивільному праві. Київ, 2002. 512 с.

9. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2013. 430 с.
10. Горбась Д. В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб : Поняття, способи, межі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 200 с.
11. Simon, Herbert A. Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science. *The American Economical Review*. Volume 49, Issue 3 (Jun., 1959). P. 253–283.
12. Яковенко Р. В., Бобочка Т. В., Линченко М. Д. «Людина економічна» та її еволюція. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Вип. 27. 2015. С. 129–137.
13. Ватаманюк О. З. Раціональність поведінки людини в економічній науці: концепція обмеженої раціональності. *Економічна теорія та право*. № 3(34). 2018. С. 11–25.
14. Вергелес Т. Теорія раціонального вибору: сучасна модифікація. *Вісник Тернопільського національного економічного університету : Перспектива світової економічної думки*. № 2. 2013. С. 149–156.
15. Diekmann, Andreas. Chapter 6: Rational choice sociology: heuristic potential, applications, and limitations". *Handbook of Sociological Science*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2022. P. 100–119. URL: <https://doi.org/10.4337/9781789909432> (дата звернення 07.01.2025).
16. Банасевич І. І. Споживчий договір: поняття та ознаки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 5, т. 1. 2018. С. 76–80.
17. Постанова Верховного Суду від 18.03.2020 у справі № 902/417/18 : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88952210> (дата звернення 07.01.2025).
18. Постанова Верховного Суду від 18.04.2023 у справі № 199/3152/20 : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110367954> (дата звернення 07.01.2025).
19. Постанова Верховного Суду від 03.10.2023 у справі № 686/7081/21 : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685579> (дата звернення 07.01.2025).
20. Thayer, J. B. *Laesio enormis*. *Kentucky Law Journal*. Vol. 25: Iss. 4, Article 3. 1937. P. 321–341. URL: <https://uknowledge.uky.edu/klj/vol25/iss4/3> (дата звернення 24.12.2024).
21. Litvinoff, Saul. Vices and Consent, Error, Fraud, Duress and an Epilogue on Lesion. *Louisiana Law Review*. Vol. 50: no. 1, Article 4. 1989. P. 6–115. URL: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/lalrev/vol50/iss1/4/> (дата звернення 24.12.2024).
22. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) : § 138 Sittenwidriges Rechtsgeschäft; Wucher. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_138.html (дата звернення 27.12.2024).
23. Loi fédérale complétant le Code civil suisse (Livre cinquième: Droit des obligations) : Première partie: Dispositions générales. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/fr#part_1 (дата звернення 27.12.2024).
24. Berlingin, Maxime. La lésion qualifiée: un cas d'école soumis à la Cour d'appel de Bruxelles. *Les pages: obligations, contrats et responsabilités*. Nov. – Déc. 2015, no. 6. P. 1. URL: <http://hdl.handle.net/2078.3/167531> (дата звернення 30.12.2024).
25. Restatement (Second) of Contracts. American Institute of Law : вебсайт. URL: <https://instituteoflaw.com/Preview/Law101-1b/Restatement2ndContracts-DONOTPRINT-week1b.pdf> (дата звернення 28.12.2024).
26. Law Dictionary of Legal Terminology : вебсайт. URL: <https://www.law-dictionary.org/definitions-l/lesion> (дата звернення 28.12.2024).

Задорожний Андрій Миколайович

«Нераціональні» правочини з позиції інтересу

В статті аналізується відповідність інтересу особи вільно укладеного нею «нераціонального» правочину, який містить несправедливі умови. Зазначається доцільність розуміння інтересу як корисності для добробуту особи певного юридичного вчинку. Підкреслюється, що хоча об'єктивне право і виходить із припущення повної раціональності учасників правовідносин, за якої кожен дієздатний учасник сам здатен подбати про свій інтерес, однак наразі домінуючою у соціальній та економічній науці є точка зору, за якою реальна людина здатна лише до обмеженої раціональності своїх дій. Така людина не завжди може розпорядитися свободою цивільного договору корисним для себе чином, може укласти шкідливий для своїх інтересів правочин. У статті аналізуються приписи українського права та інших правових систем, які стосуються випадків можливості скасування несправедливих правочинів. Зокрема, досліджуються правові підходи до регулювання несправедливих споживчих договорів, продажу нерухомого майна за заниженої ціною, інших явно некорисних інтересам особи угод. Робиться висновок про те, що всі аналізовані системи права допускають певні випадки обмеженого втручання в свободу договору на користь тієї сторони, інтересам якої умови договору явно шкодять. Робиться також висновок про те, що умовою такого втручання, крім явно несправедливих умов укладеного правочину, є очевидна або презюмована «слабкість» особи як учасника правовідносин, порівняно із іншими учасниками. Причина такої слабкості автором пов'язується із обмеженою раціональністю сучасної людини, а наслідком вбачається порушення рівності у правовідносинах. Робиться висновок, що втручання права на боці «слабкого» учасника правовідносин має на меті відновлення такої рівності і захист інтересу учасника. Сучасна позиція Великої Палати щодо пропорційності і справедливості договірної відповідальності певної мірою підтверджує зазначений висновок.

Ключові слова: нераціональні правочини, несправедливі умови, відмова від права, інтерес особи, обмежена раціональність, обмеження свободи договору.

"Irrational" transactions viewed from the standpoint of interest

Key words: irrational transaction, unfair terms, waiver of a claim, interest of a person, bounded rationality, contract freedom limitation.

Key words: irrational transaction, unfair terms, waiver of a claim, interest of a person, bounded rationality, contract freedom limitation.